

Тарас Фаль

Виконання заповідей Христових – завдання кожного християнина. Окремі з них, бажаючи вести глибше духовне життя, радикально посвячують себе Богові, складаючи чернечі обіти: добровільної убогості, досмертної чистоти та досконалого послуху. Монаший подвиг допомагає дозрівати до готовності прийняти Боже Царство. Церква має особливий літургійний чин прийняття монашого стану – постриг.

Монаший подвиг поділяється на три ступені. Першим є ступінь послушництва, коли кандидат випробує свої сили та покликання перед тим, як скласти чернечі обіти й стати монахом. Далі монашество поділяється на малу та велику схиму. Слово «схима» походить від грецького σῆμα– «образ». Мається на увазі «ангельський образ», бо монахи взоруються на ангельське життя, яке полягає в цілковитій посвяті прославі Бога та виконанню його волі. Таким чином чернець приймає спочатку малий, а згодом великий ангельський образ.

Чин посвячення у рясофора

Першим етапом монашества є послушництво. Після двох молитов ігумен або той, хто приймає брата в монашество, постригає хрестовидно волосся на голові брата. Тому й говорять про монаший постриг. Коли новоприбулий у монастир брат отримує право носити рясу, його називають рясофор, дослівно – «рясоносець». Власне кажучи, на цьому етапі особа отримує благословення носити рясу, підрясник та камилавку.

Ряса – це довгий чорний одяг без рукавів, символічно означає одяг покаяння. Слово

«ряса» походить від грецького слова «ράσον» – «витертий, поношений одяг». Підрясник – довгий, чорного кольору одяг. На відміну від ряси він має вузькі рукава, а названо цей одяг так тому, що одягають його під рясу. Камилавка – це головний убір монаха, походить слово від грецького «καμίλαύκα», тобто шапка з верблюжого волосу, яку носили в країнах Близького Сходу для того, щоб захиститися від спеки. У монашому житті камилавка символізує підкорення й омертвлення плоті та гріхів.

Чин малої схими

Постриження в подвиг малого ангельського образу звершується під час Божественної Літургії. Перед нею той, хто бажає його прийняти, приходять до храму й творить поклін перед Царськими дверима, потім кланяється настоятелю та братії, відходячи в притвор. Під час співу тропарів братія із запаленими свічками очікує кандидата, як блудного сина. Наближаючись із притвору до святилища, він творить три доземні поклони: при дверях храму, на середині навита перед вівтарем, де й відбувається постриг.

Тут починається діалог між настоятелем та випробуваним послушником. Перший питає, навіщо той прийшов та чого хоче, а кандидат відповідає, що хоче уподібнитися ангельському образу. Настоятель, приймаючи рясофора в монахи, випитує, чи вільним є його вибір, чи обіцяє жити в чистоті, пості, послуші, терплячи всяку тілесну неміч та убогість заради Царства Божого. Кандидат відповідає: «Із Божою поміччю, чесний отче». Опісля той, кого постригають, приклоняється, а ігумен молиться до Господа за брата, щоб Той прийняв його подвиг та захоронив його від усякої пристрасті та гріха.

Згодом послушник, удивляючись в образ Христа, тричі подає настоятелю ножиці, які той двічі повертає йому назад і лише за третім разом бере їх, щоб дати можливість кандидату до прийняття малого ангельського образу утвердитися у своєму бажанні прийняти монаший подвиг. Відтак відбувається постриг, і той, хто його звершує, мовить: «Брат наш (ім'я) постригає волосся голови своєї в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь». Цей жест означає, що брат виражає свою волю відкласти різні земні думки й помисли, які манять повернутися до світського життя.

Саме тоді брат переіменює своє життя, називаючись новим іменем. Є кілька традицій обрання нового імені, наприклад, прийняття імені святого, у день якого було звершено постриг, або так, щоб перша буква монашого імені збігалася з мирським; вибір імені може залежати або від самого монаха, або від настоятеля. Це є образом того, що монах

повністю відрікається від світу, у покорі підкоряється владі ігумена та віддається на службу Господеві.

Під супровід молитви монашої братії, яка тихо співає «Господи, помилуй», новопострижений монах облачається в одяг малої схими. Спершу брат одягається в хітон або волосяницю – нижня одіж, яка символізує вільний вибір убожества. Потім надівається параман, тобто чотирикутна хустина, на якій зображений восьмикінцевий хрест, зняряддя страстей Христових та голова Адама, а на його краях написана цитата з послання апостола Павла до Галатів: «...я ношу на моїм тілі рани Христа» (Гал 6, 17). Саме слово «параман» походить від грецького «παράμαντιον» – «додаток до мантиї». Зав'язуючи на спині цю хустину, монах зобов'язується пам'ятати про те, що він узяв на себе солодке ярмо Ісуса Христа, яке буде нести впродовж свого монашого життя. Також монах надіває нагрудний хрест.

Пізніше чернець одягає рясу, яку він уже носив, будучи послушником, а настоятель промовляє: «Брат наш одягається в ризу радості в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа». А перепоясуючи його поясом, мовить: «Перепоясується силою істини на омертвлення тіла та оновлення духа», що символізує міцне перев'язування плотського єства, щоб у бадьорості й духовній силі завжди зберігати заповіді Божі.

Далі монаху допомагають одягнути мантию, яка символізує вже безпосередньо ангельський спосіб життя. Мантия – це образ Божого покрову; вона не має рукавів і тим нагадує монаху, що він не повинен чинити діл, які притаманні людям у світі. Коли мантия розвівається вітром, то це нагадує ангельські крила. Відтак надівається клобук – головний убір монаха в малій схимі. Клобук прообразує шолом воїна, адже монах веде духовну боротьбу з пристрастями та гріхом. Слово «клобук» тюркського походження й означає «шапка».

Ще одним важливим елементом монашого подвигу є чотки або вервиця, тобто невеликий шнурок із багатьма вузлами або нанизаними на нього дерев'яними намистинами. Чотки монахи використовують для того, щоб рахувати кількість молитов або поклонів. Вони символізують духовний меч. Насамкінець настоятель вручає новопостриженому монахові в руки хрест, цитуючи слова Христа: «...коли хтось хоче йти за мною, хай зречеться себе самого, візьме на себе свій хрест і йде слідом за мною» (Мр 8, 34).

Чин постригу у велику схиму

Прийняття великого ангельського образу або великої схими – це досконале відречення від світу та злука із Христом. Зазвичай велику схиму приймають досвідчені монахи, у поважному віці. Чин великої схими схожий на посвяту в малу, але є більш урочистий, святковий та строгий. Ризи монаха-великосхимника заносяться до храму звечора, на Утрені співається особливий канон зі вставленими моліннями за того, хто приймає це високе достоїнство.

Монах, який приймає обіти великої схими, входить до храму на малому вході, знімає головний убір і роззувається, тричі творячи доземний поклін. Відтак між ним та настоятелем відбувається діалог, схожий на той, який був у чині малої схими. Далі братія молиться за свого брата та настає момент, коли він буде вручати ігумену ножиці так само, як це було на малій схимі. Ризи монаха-великосхимника, по суті, ті ж, що й у малій схимі, та з деякими винятками. Головна відмінність полягає в молитвах та звертанні отця-настоятеля, які супроводжують одягання монаха. Вони є більш зосередженими на те, що брат приймає честь бути ченцем великої схими.

Замість клобука великосхимник одягається в кукіль, від грецького «κουκούλιον» – «ковпак» чи латинського «сисулла, сисуллус» – «капюшон». Це гострокінцевий головний убір, який покриває голову, плечі, спадаючи на спину, та прикрашений п'ятьма хрестами. Потім надівається аналав – це схожа до параману хустка, прикрашена хрестами, яка одягається на плечі великосхимника. Слово «аналав» походить від грецького «ἀνάλαβος» – «надягаю», «приймаю одяг». А закінчується чин великої схими поцілунком миру монаха з усією братією, яка його вітає.

Тарас ФАЛЬ, Літургійні особливості монаших обітів // СЛОВО №1 (85), березень-травень 2021